

DOKUMENTACE ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

FACULTY OF FINE ARTS

ATELIÉR MALÍŘSTVÍ 1

PAINTING STUDIO 1

Zahrada

Garden

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

BACHELOR'S THESIS

AUTOR/KA PRÁCE

AUTHOR

Natálie Klimšová

VEDOUCÍ PRÁCE

SUPERVISOR

doc. MgA. Vasil Artamonov

BRNO 2024

OBSAH DOKUMENTACE:

TEXTOVÁ ČÁST	s. 4 – 10
OBRAZOVÁ ČÁST	s. 11 – 17

TEXTOVÁ ČÁST

Abstrakt

Bakalářská práce se snaží přiblížit pojem zahrady ve vztahu k mé vlastní výtvarné tvorbě. V práci dále rozebírám časté prvky, vyskytující se v zahradě a propojuji je s motivy svých obrazů.

Abstract

The thesis tries to approach the concept of garden, especially in relation to my own artistic creation. In the thesis I analyze common elements found in the garden and connect them with the themes of my paintings.

Klíčová slova

Enkaustika, motivy, symboly, významy, zahrada

Key words

Encaustic, themes, symbols, meanings, garden

Úvod

Ve své výtvarné tvorbě se zabývám tématem *Zahrady* a předmětů v ní. Zahradu v textové části nerozebírám v rámci současného diskurzu environmentální kritiky, ale ve smyslu symbolismu, sémiotiky a metafory. V textu se postupně budu zabývat vývojem své výtvarné tvorby, technikou a formálními postupy, možnostem výkladu pojmu zahrada, zahradou ve výtvarném umění, mými inspiračními zdroji a významem zahrady v mé výtvarné tvorbě společně s významy zobrazovaných dějů a motivů.

Práce je členěna na jednotlivé části, které jsou oddělené nadpisy. Slovo zahrada, pokud je uváděno v kontextu mé tvorby, je psáno jako *Zahrada*, jinak je použito bez řezů.

Má cesta k *Zahradě*

Ve své předešlé tvorbě jsem se věnovala tématům, ve kterých jsem zpracovávala jeden hlavní ústřední motiv obrazu: předmět, na který je upřena veškerá pozornost. První silnější zájem o využití předmětu jako symbolu, lze zaznamenat v mém cyklu látkových koláží. Jako příklad motivů můžu uvést např. obrazy *Obruč*, *Dveře*, *Rozcestník*, *Past na myši nebo Diamant*. Významy těchto symbolů vytvářely propletené cestičky volných asociací, které fungovaly pospolu, ale i odděleně. Symboly v sobě zároveň ukrývaly možnost dvojího výkladu a poskytovaly množství prostoru pro subjektivní čtení, čímž se do obrazů dostalo určité napětí a dynamika. Na pozadí předmětů vznikala obraz cesty, která se stávala součástí světa, který z části odrážel, zrcadlil a připomínal ten náš, ale pouze metaforicky.

Následně jsem se začala věnovat malbě a enkaustice. První rok se nesl v duchu formálních experimentů a v hledání vhodného malířského projevu. Vizuální jazyk, který jsem získala při tvorbě koláží, mě nevědomě ovlivňoval. Předměty, stejně jako u textilních koláží, jsem umisťovala na střed, do jednoduchých dvouplánových kompozic. Motivy byly např. *Kolotoč*, *Pohřbený Narcis*, *Púdorys* nebo příběhová linka rozsypaného *Perlového náhrdelníku*. Zpracovávala jsme náměty bezpečného prostoru, opuštěnosti a vzpomínek. Způsoby, kterým jsem vytvářela kompozice a budovala obraz, mi po čase, začaly připadat neuspokojivé a předměty, symboly vyprázdněné.

Zaměřila jsem se proto víc na prostor, ve kterém se předměty vyskytují. To mi dovolilo, vzdálit se od ústředních středových motivů a změnit formální přístup budování obrazu. Svět, okolo předmětů vznikala vždycky, jen byl nedefinovaný a bez tvaru. A tak vznikla myšlenka *Zahrady*. Zahrada je sama o sobě symbolem a archetypem, který se objevuje v mytologii, legendách a alchymii. Má mnoho historických a kulturních konotací a je plná různých přírodních procesů a proměn. Díky tomu, se pro mě zahrada stala inspirativním tématem.

Formální prostředky, postupy a technika

Série je tvořena na různorodé formáty, plátno a dřevěné destičky. Rozšíření práce o dřevěné destičky malých formátů (A4, A5, A6), jako finálních děl, mi dovoluje se k vybraným motivům opakovaně vracet. Umisťovat motivy do jiného kontextu v rámci obrazu a pomyslně tím rozšiřovat svět *Zahrady*, která díky tomu funguje z mnoha úhlů. Kvůli mnohosti využívaných postupů, můžou obrazy působit necelistvě, ale díky návaznosti motivů, pořád fungují jako celek. Obrazy jsou vytvářeny kombinovanou technikou s využitím enkaustiky. Malířský proces je pro mě snahou o balanc mezi uvědoměle použitými metodami a těmi náhodnými a intuitivními. Při využití enkaustiky z velké části experimentuji. Využívám dvě hlavní metody práce. Při jedné z nich, využívám vosk jako krycí médium. Ten můžu následně vyškrabávat a tím docílit kresebných efektů. V druhé metodě vosk nanáším ve velkých

vrstvách a vytvářím jím struktury. Kontrast mezi využívanou plošností a mohutnou vrstevnatostí, slouží jako formální pojítka k často protikladné významovosti pojmu zahrada.

Významy zahrady

Zahrada je pojem, který oplývá mnoha významy. Různé výklady a konotace můžeme hledat napříč celými dějinami a v mnoha odvětvích. Možná by se mohlo zdát, že přes její napěchovanost obsahu, už ani žádný význam nemá. I to je jeden z důvodů, proč je zahrada, tak těžko uchopitelná a do jisté míry se vzpírá své definici¹. O to těžší je snaha uchopit téma zahrady, když si uvědomíme, že se stává místem, kde se mísí významy naprosto protikladné². V tento okamžik bych si vypůjčila slova Umberta Eca, který ve svých *Poznámkách ke „Jménu růže“* uvádí, že název díla, stejně tak napěchovanými významy, jako zahrada, má čtenáře spíš „*zmást, a ne ho uvést na správnou cestu.*“³

Přestože není mým cílem, a ani v mých možnostech, obsáhnout celou problematiku tématu zahrady, mohu se pokusit nastínit pár z možných cest a dotknout se těch, jež souvisí s mou tvorbou.

Zahrada jde vnímat, jako konkrétní místo, které nás odděluje prostorově, ale i duchovně. Oddaluje nás od světa tam venku a poskytuje nám jakousi skrytost⁴. Počátek tohoto výkladu, bychom možná mohli hledat v samotném slově zahrada, které svým významem ohraničenost inklinuje. V druhém případě, lze Zahradu chápat, jako symbol světového řádu a jeho poznání⁵, který splývá se světem.

S podobnou mnohoznačností se můžeme setkat např. i ve výkladových slovnících symbolů. Zahrada je zde nejčastěji popisována jako symbol kosmického řádu, dále je symbolem pozemského a nebeského ráje. Díky své ohraničenosti může být útočištěm před světem a mít symbolicky blízko k oáze nebo ostrovu⁶.

Vnímání zahrady, jako kosmického řádu můžeme najít i v minulosti. V antice začíná spojování krásy s matematickou symetrií, která se odráží i ve vnímání kosmu, jako něčeho matematicky uspořádaného a tedy krásného⁷. Tohle myšlení se propíjí i do středověku, kdy je svět, vystavěný podle matematických pravidel a zákonitostí a vnímán jako vytvořený Bohem, architektem světa. Příroda se stává krásnou, pokud následuje pravidla v souladu s matematickou harmonií a je vměstnaná do podoby geometrizujících zahrad nebo parků⁸. Se zahradou, jako symbolem kosmického řádu pracuje i Umberto Eco, ve své knize *Foucaultovo kyvadlo*, kde o ní píše:

„ta zahrada se dá číst jako kniha, nebo jako očarování, což je vlastně totéž. Kdybyste se v ní vyznali, mohli byste si tiše opakovat slova, kterými k vám promlouvá, a ovládli byste jednu z bezpočtu sil působících v sublunárním světě. Zahrada je zařízením na ovládnutí vesmíru.“⁹

¹ STANĚK, Jan, et al. Zahrada - mezi přirozeností a umělostí. In STIBRAL, Karel, et al. *Zahrada. Přirozenost a umělost*. Praha: Dokořán, 2012, s. 18.

² *Tamtéž* s. 8.

³ ECO, Umberto. Poznámky ke „Jménu růže“. In *Světová literatura*. 1986. Umberto Eco hovoří samozřejmě o růži: „rosa mystica a růže žila to, co růže prožívají, růže je růže je růže je růže, válka dvou růží, rosakruciani, rosa fresca aulentissima.“ s. 228.

⁴ STANĚK, Jan, et al. Zahrada - mezi přirozeností a umělostí. In STIBRAL, Karel, et al. *Zahrada. Přirozenost a umělost*. Praha: Dokořán, 2012, s. 8.

⁵ *Tamtéž* s. 8.

⁶ BECKER, Udo. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002, s. 335.

⁷ STIBRAL, Karel. Estetické hodnoty v krajině. In FOLTÝN, Dušan. *Prameny paměti. Sedm kapitol o kulturně historickém dědictví pro potřeby výchovy a praxe*. Praha: Katedra dějin a pedagogiky PF UK, 2008, s.6.

⁸ *Tamtéž* s. 9-10.

⁹ ECO, Umberto. *Foucaultovo kyvadlo*. Praha: Český klub, 1999, s. 290.

Zahrada ve výtvarném umění

Zahrady a jejich zobrazování se vyvíjely napříč dějinami. Způsob zobrazování zahrady úzce souvisel a vyvíjel se společně s měnícím se přístupem lidí ke vnímání krajiny¹⁰. K zobrazování a budování zahrad docházelo už ve starověkém Egyptě nebo ve starověkém Římě¹¹. Ve středověku je krajina celkově upozaděována a v malbách se spíš nevyskytuje. Naopak v renesanci dochází k nárůstu zájmu o přírodu a to se zvětšeným zájmem o přírodní vědy. Ideálem krajiny se stává Arkádie, které v obrazech často vycházela z představy krajiny rajske zahrady. Ale najdou se i realističtější podoby zobrazování např. u Brugela, nebo van Eycka, stejně jako ty fantastičtější jako např. v obraze *Zahrada pozemských rozkoší* od Hieronymuse Bosche¹². V dílech autorů jako jsou Cranach, Bruegel a Rubens výrazovými prostředky k vyobrazení zahrady byly travnaté prostranství, stromy nebo architektura a atmosféru ráje dokreslovala mírumilovná přítomnost divokých zvířat, tygrů, leopardů, jelenů, pávů nebo jednorožců¹³. V dílech impresionistů se vyskytují motivy zahrady, ale ta je spíš kulisou pro zachycení pomíjivosti hry světla a stínů. Známí jsou malíři jako Paul Gauguin, Auguste Renoir nebo Claude Monet, který si svou vlastní předlohu obrazů vytvářel ve své vlastní zahradě¹⁴. Významným architektem, který proslul výstavbou zahrad a změnil její podobu, je Antoni Gaudí. Park Güell vystavěl v secesním a art decovém stylu kombinující prvky středoafričké civilizace¹⁵. Zahrada různé umělecké druhy inspirovala už odedávna, stejně tak i umělci ovlivňovaly její vývoj. Mezi spisovatele, jejichž námětem byla zahrada, můžu uvést např. Virginii Woolfovou nebo Hermanna Hesseho, který zahradě zasvětil mnoho svých zápisů v deníku nebo svou osobní korespondenci.

Inspirační zdroje

V mé tvorbě mě inspirují výtvarní umělci jak např. Tom Anholt, Denis Scholl, Ernst Yohji Jaeger nebo Leonora Carrington. Přestože se nezabývají tématem zahrady, jejich obrazy mě okouzlují svou atmosférou a surreálností. Ve své tvorbě z velké části čerpám i z odborných knih a beletrie, jde o autory jako Umberto Eco, Jorge Luis Borges, Hermann Hesse nebo Carl Gustav Jung, kteří mě ovlivňují svými tématy.

Zahrada v mé tvorbě

Souvislost mezi zahradou, jako metaforou a její symboličností nejde popřít¹⁶. Zahrada se pro mě v reálném prožívání stává místem, plným abstrakce a proměňuje se v reálném čase v něco magického. Tato zkušenost se propisuje i do mých obrazů. Zahrada se v mých obrazech stává alegorií, metaforou nebo symbolem, které není třeba přímo definovat. Důležité je jenom vědět, že *Zahrada*, kterou zobrazuji, nemá tvar, neleží na konkrétním místě a ani se nemusí odehrávat v lineárně plynoucím čase. Mohli bychom ji umístit na jinou planetu, k zemskému jádru nebo do našeho podvědomí. Je morfujícím organismem, který se proměňuje dle potřeby.

¹⁰ STIBRAL, Karel. Estetické hodnoty v krajině. In FOLTÝN, Dušan. *Prameny paměti. Sedm kapitol o kulturně historickém dědictví pro potřeby výchovy a praxe*. Praha: Katedra dějin a pedagogiky PF UK, 2008, s.3-5.

¹¹ LIVERLY, Penelope. *Život v zahradě*. Brno: Host, 2019, s. 38-39.

¹² STIBRAL, Karel. Estetické hodnoty v krajině. In FOLTÝN, Dušan. *Prameny paměti. Sedm kapitol o kulturně historickém dědictví pro potřeby výchovy a praxe*. Praha: Katedra dějin a pedagogiky PF UK, 2008, s.11-13.

¹³ LIVERLY, Penelope. *Život v zahradě*. Brno: Host, 2019, s. 34.

¹⁴ *Tamtéž s. 50-53.*

¹⁵ OTRUBA, Ivar a Tomáš POPELÍNSKÝ. *Hledání rajske zahrad: od Elbrusu po sloupy Héraklovy. In search of paradise gardens : from Mount Elbrus to the pillars of Hercules*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s.156.

¹⁶ LIVERLY, Penelope. *Život v zahradě*. Brno: Host, 2019, s. 24.

Zahrada se navíc stává prostorem, který poskytuje rámec ostatním dějům, odehrávajícím se v obraze.

Jedním z dějů, je zobrazování výjevů ve tmě, nebo alespoň v tmavých barvách. Z části se jedná o čistě formální prostředek, který pro mě navazuje atmosféru tajemna. Nejspíš je to kvůli tomu, že věci, které jen tušíme, můžou být často naléhavější, než ty, které jsou srozumitelné na první pohled. A stejně tak, funguje i závoj tmy.

Dalším často zobrazovaným dějem je voda. Ať už ve formě fontán, tryskajících pramenů, dosahujících svou mohutností forem objektu, vodních stěn nebo poklidných stojatých jezírek, využívajícího odrazu k tajemnému zrcadlení. Voda je ve všech těchto podobách zbavena své živelnosti. Je vsazována, jako výplň do architektonických prvků, a je tvarována. Kontrast mezi její přirozeností je o to větší, když je poháněna hydraulickými mechanismy. Přesto voda, jakkoliv ovládnutá, vnáší do zahrady dynamičnost a pohyb, a do jisté míry je i jejím životem¹⁷. Voda se svým šumivým šepotem, přidává ke katatonii zvuků, kterými zahrada promlouvá. V mých obrazech se voda vyskytuje jako součást nespécifikovaných vodních konstrukcí. Ty by v reálném světě nefungovaly, a tak se stávají něčím, co vzniká a tvoří se v rámci metaforické zahrady a jejího prostoru. Samotná voda se v některých případech přestává chovat, jako voda a stává se podivnou výplní až hmotou.

Mé obrazy, jsou také propleteny změtí cest. Často nevedou vůbec nikam. Cesty, které možná byly prvním architektonickým prvkem¹⁸, postrádají v obrazech svůj účel. Jsou čistě symbolické, a mají sloužit, stejně jako na starých mapách¹⁹, jenom k tomu, aby se prostě zaznamenalo, že nějaké cesty existují.

Zahrada trvale stojící na určitém pomezí divoké přírody a jejího ovládnutí nebo kultivace. Je víc pohledů, jak na tuto problematiku nazírat. Z jednoho úhlu pohledu se jedná o jakési ovládnutí a zkrocení přírody, zbavení jí její přirozenosti a její znehodnocení (např. francouzský typ parku). Na druhou stranu může být zahrada budována po vzoru přírody a čerpat z ní to nejlepší (anglický typ parku). Propojenost zahrady a přírody můžeme spatřovat i v její návaznosti na okolí. Člověk může setrvávat v zahradě, která poskytuje bezpečí, a přitom se kochat krajinou kolem, a obdivovat divokost, kterou zahrada neposkytuje²⁰. Čímž lze opodstatnit motivy, které na první pohled se zahradou přímo nesouvisejí. Jedná se o motivy např. ostrovů, lesů v pozadí, hor nebo polí.

Další prvek, který využívám k oscilaci mezi přírodou, zahradou a možná i člověkem, je geometrie. V obrazech s ní pracuji často. Jejím prostřednictvím vytvářím tvary, které jako přírodní formy můžou působit nepřírodně a vykonstruovaně. Zahrada, nevzniká sama, a můžeme v ní tušit přítomnost člověka, a když ne v jeho fyzičnosti, tak alespoň v nějaké podobě jeho zastupující síly.

Závěr

Přestože přesně neuvádím, čím je zahrada v mých obrazech, můžu se na závěr přinejmenším pokusit shrnout to, čím je zahrada pro mě. Stejně jako v čínské *knize Proměn*, kdy se hexagramy stávají zastávkami v nepřetržitě toku vesmíru, se Zahrada stává zastavením, ve kterém lze sledovat proměnu světa, která je jediným zákonem universa²¹. Občas se i

¹⁷JEDLIČKOVÁ, Simeona. *Estetické principy francouzské formální zahrady*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. 2017, s. 127-130.

¹⁸OTRUBA, Ivar a Tomáš POPELÍNSKÝ. *Hledání rajských zahrad: od Elbrusu po sloupy Héraklovy. In search of paradise gardens : from Mount Elbrus to the pillars of Hercules*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 24.

¹⁹ECO, Umberto. *Dějiny legendárních zemí a míst*. Praha: Argo, 2013, s. 21.

²⁰JEDLIČKOVÁ, Simeona. *Estetické principy francouzské formální zahrady*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. 2017, s. 117.

²¹*I-ting: kniha proměn*. Praha: Maxima, 1996, s. 10.

v reálném světě, věci do svých obsahů jen vměstňávají. Život se plní nepřehlednou sítí různých vztahů a proměnných. Z události se stávají znaky a šifry, kterým lze jen těžko porozumět. Jako kdyby bylo třeba najít klíč nebo jazyk. Zahrada spojuje protiklady. Práci a odpočinek, okrasu a užitečnost, velikost a malost, život a umírání, člověka a kulturu, vědomí a nevědomí, cit a rozum, harmonii a chaos. Tím vším se pro mě zahrada stává hlavně symbolem symbiózy, nebo alespoň pokusem o ni a symbolem hledání rovnováhy, který můžeme umístit do různých částí našeho života.

Prameny:

BECKER, Udo. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002. Přeložil: Petr Patočka.

ECO, Umberto. Poznámky ke „Jménu růže“. In *Světová literatura*. Roč. 31. (1986), č. 2. Přeložil: Zdeněk Frýbort.

ECO, Umberto. *Foucaultovo kyvadlo*. Praha: Český klub, 1999. Přeložil: Zdeněk Frýbort.

ECO, Umberto. *Dějiny legendárních zemí a míst*. Praha: Argo, 2013. Přeložil: Jindřich Vacek, Helena Lergtporer, Pavel Štichauer.

I-ting: kniha proměn. Praha: Maxima, 1996. Přeložil: Oldřich Král.

JEDLIČKOVÁ, Simeona. *Estetické principy francouzské formální zahrady*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. 2017. Vedoucí práce Petr Osolsobě.

LIVELY, Penelope. *Život v zahradě*. Brno: Host, 2019. Přeložil: Petra Johana Poncarová.

OTRUBA, Ivar a Tomáš Popelinský. *Hledání rajských zahrad: od Elbrusu po sloupy Héraklovy = In search of paradise gardens : from Mount Elbrus to the pillars of Hercules*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. Přeložil Miloš Bartoň.

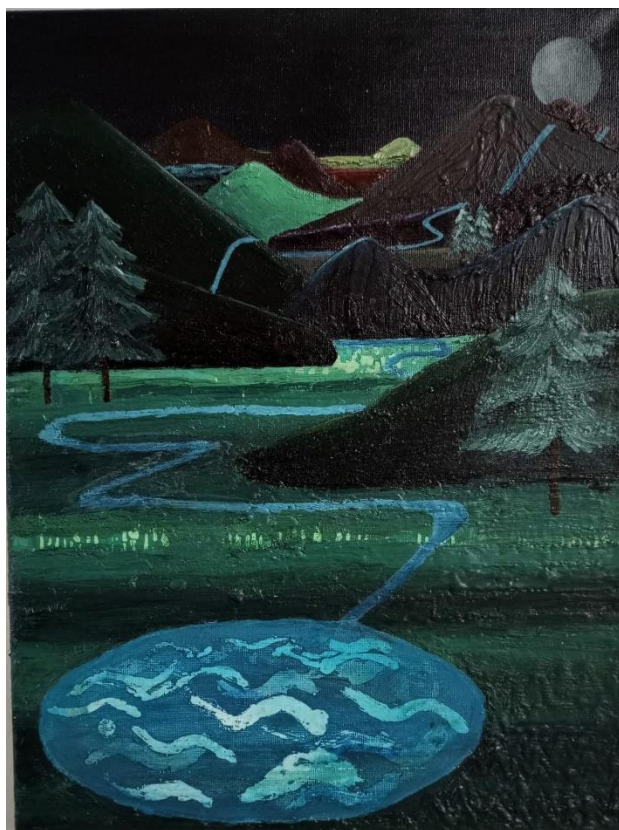
STANĚK, Jan, Ondřej Dadejík a Karel Stibral. Zahrada - mezi přirozeností a umělostí. In Stibral, Karel, Ondřej Dadejík a Jan Staněk. *Zahrada. Přirozenost a umělost*. Praha: Dokořán, 2012, s. 7–22.

STIBRAL, Karel. Estetické hodnoty v krajině. In Foltýn, Dušan. *Prameny paměti. Sedm kapitol o kulturně historickém dědictví pro potřeby výchovy a praxe*. Praha: Katedra dějin a pedagogiky PF UK, 2008, s. 191–228.

OBRAZOVÁ ČÁST

Bez názvu, akryl a vosk na plátně, 50x65, 2023

Bez názvu, Akryl a vosk na plátně, 40x30, 2023

Bazén, akryl a vosk na plátně, 70x50, 2023

Vodopád, enkaustika na plátně, 50x65, 2024

Pramen, enkaustika na plátně, 30x25, 2024

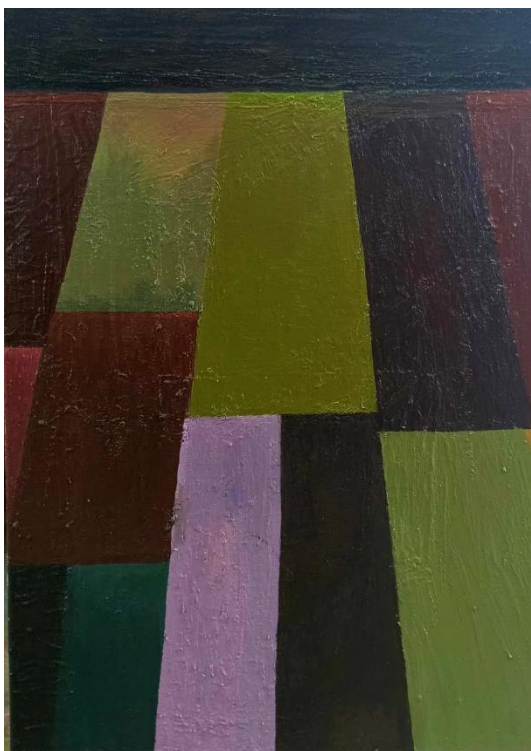
Vodopád, enkaustika na plátně, 90x110, 2024

Duální stromy, enkaustika na plátně, 25x40, 2024

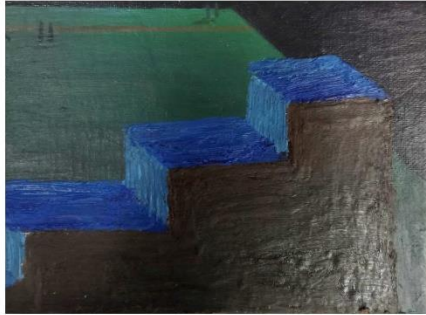
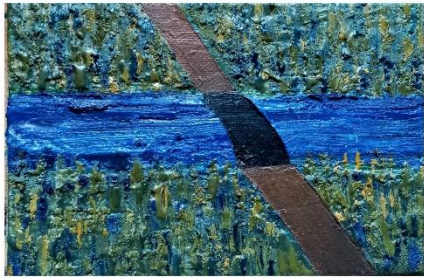
Okraj země, akryl a vosk, 120x90, 2024

Pole, akryl a vosk na plátně, 65x50, 2024

Dřevěné destičky, enkaustika, A6, 2024

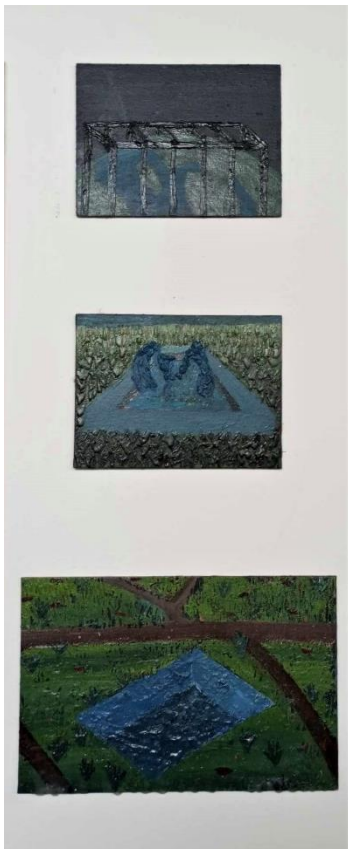
Dřevěné destičky, enkaustika, A6, 2024

Dřevěné destičky, enkaustika, A5 a A4, 2023

Dřevěné destičky, enkaustika, A4, A5, A6, 2023

Dřevěné destičky, enkaustika, A6 a A4, 2023